

ETYKA STAREGO TESTAMENTU – AKTUALNA DZISIAJ?!

Ks. Janusz Lemański

C.S. Rodd, *Glimpses of a Strange Land. Studies in Old Testament Ethics*, T&T Clark, Edinburg 2001.

Nowa książka Cyrila Rodda poświęcona jest zagadnieniom etyki Starego Testamentu. Temat to nie nowy, który doczekał się wielu opracowań monograficznych, ale we wszystkich z nich pojawia się jeden i ten sam problem: metoda podejścia do tego zagadnienia. Autor omawia we wstępie różne podejścia metodologiczne w opublikowanych w ostatnich latach Etykach Starego Testamentu i proponuje nowe spojrzenie na ten problem. Zasadnicza trudność wią-

że się z faktem, iż współczesne rozumienie oraz zakres terminu „etyka” nie do końca pokrywa się z mentalnością Starego Testamentu. To, co moglibyśmy dzisiaj rozważać jako zagadnienia etyczne, ma w Biblii hebrajskiej wielowiekową historię rozwoju i różny, już w samym tekście biblijnym, kontekst środowiskowy. Ponadto nie istniał w Izraelu odrębny kodeks etyczny, który można by rozważać w oderwaniu od Prawa. Rodd proponuje zatem „spojrzenie” na zagadnienia mieszczące się dzisiaj w zakresie etyki w sposób wieloaspektowy tak, aby czytelnik mógł po lekturze jego książki dostrzec zasadnicze różnice pomiędzy koncepcją starotestamentalną i nowożytną w rozumieniu tak samej etyki, jak i tego, co znajduje się w polu jej zainteresowania. Widać wyraźnie, że autor usiłuje ukazać rozważane przez siebie tematy nie tylko jako przykład historycznego rozwoju myśli etycznej Starego Testamentu, ale także jej ciągłą przydatność w wielu kwestiach.

Książka licząca 402 strony składa się z 20 rozdziałów, z których każdy stanowi zamknięty w sobie esej. W miarę lektury, ta pozornie niezwiązana ze sobą mozaika tematów zaczyna jednak układać się w logiczną całość. Rodd wyraźnie stara się podzielić swoje rozważania na dwie części, co zaznacza w rozdziale XIII zatytułowanym *Interlude*. To tu podsumowuje i wyjaśnia cel swoich dotychczasowych przemyśleń, zapowiadając, w jaki sposób ich wyniki odnosić się będą do kolejnych tematów podjętych w dalszej części książki. Uwieńczeniem całości są dwa ostatnie rozdziały. W XIX, w oparciu o uzyskane przez siebie wyniki poszukiwań, stara się odpowiedzieć na pytanie, jak Stary Testament rozumie to, co dzisiaj nazywamy etyką, zaś w XX podejmuje temat aktualności Starego Testamentu dla współczesnej etyki.

Na początku swoich rozważań autor stara się uwypuklić podstawy, jakie istnieją w Starym Testamencie dla zachowań określanych dzisiaj jako etyczne. Po wyjaśnieniu trudności metodologicznych, o których już wspominaliśmy (I. *Why only glimpses?* s. 1-4), Rodd dostrzega najpierw ścisły związek tych zachowań z koncepcją czystości

(II. *Ethics and purity* s. 5-18) oraz poczuciem honoru i wstydu (III. *Ethics and honour* s. 19-27). Na przykładzie podejścia do problemu cudzołóstwa ukazuje nierozzerwalność zagadnień moralnych z koncepcją prawa (IV. *Adultery* s.28-43), by wreszcie podkreślić znaczenie zwyczajów (*customary ethic*) jako jednej z norm etycznych (V. *Such a thing is not done in Israel* s. 44-51). Z tego ostatniego zagadnienia autor przechodzi do rozważań nad delikatnym problemem „prawa naturalnego”. W opinii Rodda jego koncepcja istnieje w myśli Starego Testamentu w takich tekstach, jak: Hi 31,13-15; Rdz 9,3-6 czy Am 1-2. W tym najbardziej chyba kontrowersyjnym rozważaniu, biorąc pod uwagę współczesną dyskusję nad koncepcją i definicją prawa naturalnego, autor precyzuje jednak swoje rozumienie tego określenia, co w znacznym stopniu uzasadnia jego wnioski (VI. *Abraham's question* s. 52-64). Ze zdziwieniem dla współczesnego czytelnika odkrywa następnie, iż kwestia naśladowania Boga nie stanowi w Starym Testamencie motywacji dla zachowań etycznych (*The imitation of God* s. 65-76). Na przykładzie rozważań nad Dekalogiem ukazuje drogi, jakimi prawa dotyczące często elitarnych i wąskich grup społecznych, mogły uzyskać status prawa ogólnospołecznego (VII. *The Ten Commandments* s. 77-93). Rozważania nad problemem pożądania i intencji w zachowaniach służą autorowi do podjęcia tematu zastosowania norm prawnych w praktycznej ocenie postaw ludzkich. Wnioski autora są jednoznaczne: kolekcje praw (tzw. Kodeksy) nie miały zastosowania praktycznego (IX. *Coveting, homicide and intention* s. 94-108). Część pierwszą swojej „etyki” Rodd kończy omówieniem motywacji (X. *Motivations* s. 109-125) i sankcji (XI. *Sanctions* s. 126-141) jakimi kieruje się egzekwowanie pożądanych zachowań w Starym Testamencie, zwłaszcza zasady *ius talionis* oraz rozważaniem nad problemem zakazu lichwy w Izraelu i innych krajach Starożytnego Bliskiego Wschodu (XII. *Lending at interest* s. 142-157).

Druga część książki uwypukla różnice w mentalności ludzi Starego Testamentu w podejściu do szeroko dzisiaj

dyskutowanych zagadnień etycznych takich jak: ubóstwo (XIV. *The Poor* s. 161-184), wojna (XV. *War* s. 185-206), sposób traktowania zwierząt (XVI. *Animals* s. 207-233), natura (XVII. *Nature* s. 234-249) i stosunek wobec kobiet (XVIII. *Women* s. 250-270). W dwóch ostatnich i zarazem podsumowujących rozdziałach Rodd usiłuje znaleźć odpowiedź na pytanie: czy i jak współczesny człowiek może korzystać jeszcze z tego, co chcielibyśmy dzisiaj określić jako etykę Starego Testamentu.

Omówiona tu książka jest doskonałym wprowadzeniem w zagadnienia etyki i moralności Starego Testamentu. Odkrywa przed czytelnikiem jej podstawy, motywacje i sposób egzekwowania. Uwydatnia różnice w podejściu do wielu zagadnień wynikające z mentalności i kontekstu środowisko-historycznego, w jakim ta etyka funkcjonowała, a zarazem stara się ukazać jej przydatność dla współczesnego odbiorcy po uwzględnieniu tych uwarunkowań. Funkcjonalność tej pozycji podnosi bogata bibliografia i szczegółowe indeksy: rzeczowy oraz cytatów biblijnych. Autor świadomie, niemal eseistycznie przeciera jedynie szlak dla swoich czytelników, pozostawiając niedosyt, który zachęca do dalszego, pogłębionego studium poszczególnych zagadnień, co tłumaczy też sam tytuł tej pozycji. Książka jest zarazem kopalnią tematów do wielu ciekawych opracowań szczegółowych jak prace magisterskie czy doktorskie. Niewątpliwie warto ją polecić zarówno biblistom, moralistom, etykom, jak i tym wszystkim, których interesują etyczne aspekty zawarte w Biblii hebrajskiej. Rozważane tu zagadnienia porządkują i pozwalają wreszcie zrozumieć wielkie *novum* moralne, jakie przynosi ze sobą Nowy Testament i jego reinterpretacja „etyki” Starego Przymierza.